ONS MARKENBOEK

Gorssel, januari 2001
19e jaargang, no. 1

N: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Uitgave van de oudheidkundige vereniging De Elf Marken te Gorssel.

De vereniging is opgericht op 27 september 1983 en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel alsmede de bevordering in zo breed mogelijke kring van de belangstelling voor de geschiedenis van de gemeente Gorssel in al haar aspecten".

BESTUUR

Voorzitter : Mevr. W.J. Holtslag-Harkink, Blauwedijk 11
7218 BJ Almen tel 0575 432058

Secretaris : W. van de Kamp, Lochemseweg 38
7214 RK Epse, tel 0575 493037

Penningmeester : H.F. Bruil, Molenweg 22
7213 XG Gorssel, tel 0575 491822

Leden : W.J. Besselink, Sleedoorn 11
7217 TL Harfsen, tel. 0573 431811
R. Boschloo, Hogenkampsweg 3
7218 BT Almen, tel 0575 431261
H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6
7216 PL Kring van Dorth tel 0573 221317
J. Nijenhuis, Wunderinklaan 3
7211 AG Eefde, tel 0575 515761
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139
P. Staal, Teenkweg 3
7211 EV Eefde, tel. 0575 517623
Mevr. F. Woertman-Derks, du Tourweg 24
7214 AL Epse, tel. 0575 492021

Erevoorzitter: H.J. Jansen op de Haar, Eefde
Erelid: N. van Wijk, Epse

REDACTIECOMMISSIE

Voorzitter : A.M. de Ruiter, Joppelaan 14
7213 AC Gorssel, tel 0575 492139

Leden : N. Kuik, Het Wilgert 8
7214 AV Epse, tel 0575 493170
H. Meedendorp, Elfuursweg 22
7213 EN Gorssel, tel 0575 492074

ONS MARKENBOEK

19e jaargang, no. 1, januari 2001

INHOUD

blz.

Mededelingen van het bestuur en de redactie 2

Cultuur in Epse (2)
door W. van de Kamp 6

Blauwerdijk in Almen (2)
door H. Schoenmaker 8

Keukenmennekes
door M.W. Enserink 9

Excursie Bourtange en Ter Apel
door J. en G. Heijenk 10

Stichting Starink Instituut 11

De Marke Rijssel (2)
door H.J. Jansen op de Haar 14

Notities
door Harm Degenhart 18

Gevelstenen (1)
door werkgroep genealogie 24

Begraafplaatsen in de gemeente Gorssel (5)
door H.J. Jansen op de Haar 26

Kopij voor het volgende nummer dient uiterlijk vrijdag **2 maart 2001** bij de redactiecommissie binnen te zijn (indien mogelijk met afbeelding).

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR EN DE REDACTIE

Gelukkig Nieuwjaar

De kop is eraf! Het eerste jaar van het nieuwe millennium is verleden tijd. Na de eerste verschrijvingen waren wij al snel gewend aan het jaar 2000. Uniek in de jaartelling, nog 999 jaar te gaan voor wij met een drie kunnen beginnen. Anderzijds toch ook maar een gewoon jaar, voor de een niets bijzonders, voor de ander wel bijzondere gebeurtenissen. Een jaar van blijdschap, van droefenis, van geboorte, van ziekte en van overlijden.
Elk heeft zijn deel gekregen, ook de leden van onze vereniging.
Maar wij kunnen niet stilstaan, soms even inhouden, doch dan weer vol vooruit. De onbekende aardse toekomst tegemoet.
Bij deze reis wensen wij, bestuur en redactie, u allen veel heil en zegen. Wederom een uniek jaar: 2001.

Boerderij- en Veldnamen Gorssel

Eindelijk konden wij in de herfst van 2000 de komst van de publicatie van ons onderzoek aankondigen. Jaren zijn wij hiermee bezig geweest en nu is het dan eindelijk zover.
Het heeft veel voeten in de aarde gehad om zover te komen, doch het is gelukt. Financieel hadden wij hieraan een hele kluif. Wij moesten dit project wat onverwacht zelf tot stand brengen en wij kregen hiervoor geen financiële hulp van derden; geen bijdrage van de gemeente en geen sponsorgelden van de banken.
Voor de aanvraag van een eventuele tegemoetkoming van bijvoorbeeld het Anjerfonds was de tijd te krap. Immers zo'n aanvraag moet ruim van te voren worden gedaan en dan is het verder afwachten of wij wel in aanmerking zouden komen. Die tijd was te lang, het boek moest "eruit", het heeft al lang genoeg geduurd.
Gelukkig bood ons eigen boekenfonds uitkomst. In dit eigen fonds hadden wij in de loop der jaren wat gespaard en gereserveerd, doch nu kwam er wel een heel grote aanslag. Wij moeten het nu weer een tijdje rustig aan doen, een klein beetje sparen voor toekomstige uitgaven, die zeker zullen komen.
Wij hopen, dat het boek u zal bevallen. Het geeft een hoop informatie over onze gemeente, natuurlijk wilt u dit allen weten of kunnen naslaan/opzoeken.

De eerste oplage is uitverkocht. Een herdruk is in voorbereiding. Wilt u een exemplaar bestellen, meldt u dat dan even bij onze penningmeester Henk Bruil, tel. 0575-491822. De prijs van het boek is f. 32,50.

Geschiedenis van de ijzernijverheid langs de Oude IJssel

Onder auspiciën van het Gelders Oudheidkundig Contact is een onderzoek gestart naar deze vorm van industrie. In eerste instantie gericht op het zuidelijk deel van de Achterhoek en de Liemers, doch ook op andere plaatsen waar enige vorm van ijzerindustrie is (geweest).
Hoewel het onderzoek afgelopen herfst al is gestart, zijn belangstellenden nog altijd welkom. U kunt nadere informatie verkrijgen bij de heer drs. Brord van Straalen, tel. 0575-511826.

Lokale politiek nà 1850

In 2001 of 2002 zal het Gelders Oudheidkundig Contact een volgend onderzoek starten en dan naar de lokale politiek nà 1850.
Ook hiervoor wordt een beroep gedaan op de leden van de diverse oudheidkundige verenigingen. Onderzoek zal moeten worden gedaan in de archieven van gemeente, provinciale verslagen, processen-verbaal van de stemmingen, kiezerslijsten, functioneren van de gemeenteraadsleden, persoonlijke kenmerken van die leden, politieke partijen etcetera.
Vanzelfsprekend zal aan het eind van het onderzoek publicatie plaatsvinden. Dus hier een gericht onderzoek.
Degenen, die aan dit geplande onderzoek willen meedoen, kunnen eveneens informatie krijgen bij de heer drs. Brord van Straalen van Het Gelders Oudheidkundig Contact te Zutphen.

Lezingen/dia-avonden in 2001

Het bestuur is er wederom in geslaagd om voor u een aantal naar ons oordeel interessante lezingen vast te leggen. Hiermee gaan wij dan de dorpen langs, Almen, Harfsen en Gorssel.
Zoals bekend slaan wij dit jaar het dorp Eefde over in verband met de afwezigheid van een goede zaal. Voor Eefde geldt "tot ziens in het nieuwe dorpshuis".

Almen
Op 8 februari 2001 houdt ons lid de heer J. Harenberg een dialezing over "Huizen langs de Berkel". Wij kennen de heer Harenberg als een gerenommeerd spreker, die altijd "mooie" verhalen heeft. Het belooft een aansprekende avond te worden.
Plaats: Dorpshuis te Almen. Aanvang: 20.00 uur.

Harfsen
Op donderdag 8 maart 2001 zal de heer drs R.P.G.A. Voskuil uit Oosterbeek voor ons een lezing met dia-vertoning houden.
Zijn onderwerp is: "Geallieerde luchtfotospionage boven Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog".
Wij zijn van mening, dat dit onderwerp ons zeker in de aanloop naar de maanden april en mei zal boeien. Ook in Ons Markenboek zullen wij weer aandacht schenken aan deze periode.
Plaats: Zaal Buitenlust te Harfsen. Aanvang: 20.00 uur.

Gorssel
Op 8 mei 2001 houden wij onze jaarvergadering. Zoals gebruikelijk houden wij die kort, van 19.30 uur tot ongeveer 20.00 uur. Daarna zal voor ons optreden onze erevoorzitter Henk Jansen op de Haar met een "Drieluik Gorssel". Met zijn eigen stijl weet hij ons altijd weer te boeien. U bent van harte welkom. Bij de voorbereiding is hij weer bijgestaan door ons Harfsense lid de heer G. Verstege. Zij vormen een goed koppel!
Plaats: De Roskam te Gorssel. Aanvang: 19.30 uur.

Gelukkig Niejoar of völle heil en zegen.....

Zo gingen we vroeger als kinderen de buurt rond en het was daarbij de kunst om als eerste je wens uit te spreken. Niejoar winnen, heette dat. Onze secretaris heeft het mij nu dus "afgewonnen" en ik sluit me graag aan bij zijn goede wensen voor u allen .
Het jaar 2000 zit er op, het millenniumjaar. Wat is er een ophef over gemaakt en wat heeft de commercie er een eigen stempel opgedrukt...millenniumkaarsen, kalenders, glazen etcetera.
Rond de jaarwisseling heb ik destijds een grote kartonnen doos op zolder klaargezet en daarin de kranten en tijdschriften met artikelen over de 20e eeuw en de eeuwwisseling verzameld. In korte tijd was de doos vol....lang niet alles gelezen! Mooi voor "later", als kleinkinderen op de zolder gaan zoeken voor een werkstuk of voor een millenniumoverzicht in de bibliotheek van De Elf Marken?
Daarvoor hebben we als eerste bijdrage onze eigen Millenniumeditie van Ons Markenboek, een waardevol naslagwerk.

Verder werd het voor onze vereniging ook een positief jaar. Ik wil een paar feiten noemen.
Het aantal leden van De Elf Marken blijft gestaag groeien richting 700 en we zijn blij ook steeds meer jongere leden te kunnen begroeten.
Ons (vroegere bestuurs)lid de heer H. Schoenmaker gaf na jaren van onderzoek en speurwerk zelf met succes het boeiende resultaat uit, namelijk: "Namen van wegen en huisnummering in Almen".
In aansluiting hierop moet meteen het boek "Boerderij- en Veldnamen in Gorssel" genoemd worden. Ook dit werk kwam pas na veel jaren van minutieus onderzoek door vrijwilligers uit de gemeente Gorssel onder leiding van Henk Jansen op de Haar, nu onze erevoorzitter, tot stand. Het onderzoek is verder in samenwerking met het Staringinstituut uitgewerkt en is nu dus op het nippertje toch nog in 2000 uitgegeven.
Dat historie en cultuur onder onze leden en andere inwoners (die misschien nog lid worden!) van onze gemeente in de belangstelling staan, blijkt ook uit de op veler verzoek geplande heruitgave van "Twee Marken Gemerkt" door Plaatselijk Belang in Harfsen, in goede samenwerking met onze vereniging.
De verschillende werkgroepen van De Elf Marken zijn zeer actief. Veel werk gebeurt achter de schermen door evenzoveel vrijwilligers. Was het al in 1991 dat voorzitter H. Jansen op de Haar de wens tot het oprichten van een werkgroep archeologie bepleitte,.in 2000 is deze werkgroep tot stand gekomen. Er is nogal wat beroering in onze gemeente met betrekking tot Epse Noord en de geplande rondweg in Eefde. Met name de archeologische aspecten hiervan verdienen aandacht en de werkgroep archeologie hoopt dan ook het komend jaar van zich te laten horen. Ook over de bibliotheek hopen we u in een komend Markenboek meer te berichten.

Kortom, er blijft veel werk aan de winkel voor onze bloeiende vereniging!
En u weet het....als u binnenkort toch eens uw zolder, archief of boekenkast gaat opruimen en u denkt dat er foto's, dia's , verhalen, boeken en andere zaken tussen zitten die van belang kunnen zijn voor onze vereniging en het voor u belangrijk is om te weten dat ze voor de toekomst bewaard blijven, neem dan contact met ons op.

Met vriendelijke groet, W. Holtslag-Harkink

CULTUUR IN EPSE (2)

W. van de Kamp

Als aanvulling op mijn artikel over Zang- en Toneelvereniging "IRENE" te Epse in Ons Markenboek, 18e jaargang nr. 4 van oktober 2000 nog het volgende.

Het veelbesproken en gezochte vaandel is terecht. Het vaandel is tijdens de bloeiperiode van het koor aangeboden door de burgerij van Epse en was terecht de trots van het koor.
Via ons lid de heer R. Weenk is het vaandel achterhaald en in ons bezit! Bijgaande foto spreekt voor zich.
Het vaandel is vervaardigd van zwaar donker rood fluweel, gevoerd. De grootste lengte is 120 cm en de grootste breedte is 75 cm. De letters zijn van geel gouddraad en de lier is van goudkleurige stof gemaakt.
Boven het vaandel, onder de gedraaide houten knop, hangen nog enige verworven medailles. Het vaandel rinkelt tijdens het dragen. Het verkeert in een prima staat. Een prachtig vaandel, dat Het Richtershuis te Harfsen zal sieren.
Inmiddels is ook de officiële vlag van het koor in ons bezit. Mevrouw H.W. Timmer Arends-Varenbrink heeft deze vlag, die mede door haar vervaardigd is, aan onze vereniging geschonken. Het is een vlag gemaakt van linnen, afmeting 1.65 x 1 meter, met aan de randen rood-wit-blauwe banen. In het midden staat "IRENE" EPSE. Het doek is destijds geleverd door de firma Ankersmit te Deventer, alwaar Irene-voorzitter Salari werkzaam was.
De vlag werd evenals het vaandel gebruikt voor officiële en decoratieve gelegenheden binnen in de zaal. De vlag hing dus niet buiten aan de gevel van De Pessink, doch als versiering in de zaal of op het podium.
Zo is hiermede het eerder geplaatste artikel compleet met dank aan de informanten en gevers.

BLAUWEDIJK IN ALMEN (2)

H. Schoenmaker

Op mijn beide artikelen over de Blauwedijk in Almen in Ons Markenboek, 18e jaargang nr. 3, juli 2000 reageerde een kleinzoon van K. ter Laan met de volgende brief:

"Met veel genoegen heb ik gezien dat een van de werken (uit 1950) van mijn grootvader nog steeds levendig wordt geraadpleegd en ik heb uw artikel geïnteresseerd gelezen.
Grootvader was aktief lid van de Blauwe Knoop (vanaf 1891) en hoewel de associatie met uw Blauwedijk niet aanwezig lijkt, vroeg ik mij af waarom de Geheelonthoudersclub de kleur blauw koos. Alhoewel het zou kunnen dat uw herberg op het uithangbord meldde: "Och vader, drink niet meer!"
Overigens mag de referentie naar de blauwe steen van Leiden (sinds 1316) er ook wezen!"

Bij de brief waren ingesloten fotokopieën over blauw uit woordenboeken.
Over de blauwe steen in Leiden hoop ik te zijner tijd te schrijven in een artikel over het dossier Blauwedijk.

N.B. De grootvader van de inzender is zeker nog niet "vergeten" blijkens het in oktober 2000 verschenen boek met als titel "Geschiedenis van de dialectgeografie in het Nederlandse taalgebied, rondom Kloeke en het Dialectenbureau," van de hand van mijn plaatsgenote Jo (C) Daan, Amsterdam, 2000, 139 blz., ISBN 90-6984-289-0.
Een boek dat van belang is voor een ieder die belangstelling heeft voor de Nederlandse taal, dialecten en onderzoeksinstituten, alsmede voor de correspondenten van het Meertens Instituut.

KEUKEMENNEKES

M.W. Enserink

Denkend aan Huize De Voorst kom ik altijd meteen op de keuke(n)mennekes, die in mijn jongensjaren dit landgoed zo geheimzinnig aantrekkelijk maakten. Zeker, er waren hazelnoten, tamme kastanjes en vele andere struiken en bomen, maar ze haalden het niet bij de keukemennekes; zij spanden de kroon. De keukemennekes (= keukenmannetjes) hadden donkerpaarse zoete vruchtjes aan lange steeltjes die verrukkelijk smaakten. Ze waren makkelijk te plukken en je kon er jam van maken. De moeders van mijn schoolvriendjes langs de Almense weg wisten het, maar ze spraken hun kroost vermanend toe: "Pas op voor Meekes!". De jachtopziener Mekers (spreek uit Meekes) was dan ook geregeld ter plekke in het "plukseizoen", omdat de struiken makkelijk schade konden oplopen als de takken omgebogen of beklommen werden. Johan Mekers fungeerde klaarblijkelijk ook wel als boswachter voor meneer Völcker en de andere jachtgerechtigden. Hij woonde dan ook op een geschikt plekje aan de Almense Binnenweg waar Eefde en Almen aan elkaar grensden.
Over die grens gesproken: erg duidelijk was die nooit. Huize De Voorst was duidelijk Eefde; de boerderij aan de ene kant (Leisink) is Eefde, maar op een steenworp afstand aan de andere kant van dit Eefdese huis liggen de Almense boerderijen 't Kalfster (Brummelman), De Greef, De Rees (Berends), waar Mekers ook doende was de hazen en konijnen na te tellen, net als op de "Gasthuisplaatsen" Het Laar (Hietkamp), 't Lentink (Boschloo), 't Oonk (Kuiper), noem maar op. Mijn oom Willem Hietkamp van Het Laar kon smakelijk vertellen over Mekers, maar eigenlijk was hij met zijn Max een rakker. Als hij met Max over de knollenakker liep, hoefde hij maar zachtjes te lispelen: "Meekes!" en Max dook diep in elkaar en gaf geen kik. Mijn grootmoeder kreeg af en toe een "lekker knientje in de pot". Als Mekers zijn alomtegenwoordigheid niet zo serieus had beoefend zou het bos en het wild er in 2000 niet mooi hebben voorgestaan.
Over de keukemennekes: hele bossen ervan komen voor onder Besthmen en Eerde in de gemeente Ommen en ook wel op de Veluwe, zoals bij 't Harde. Ze bloeien uitbundig wit en in het heuvelachtige gebied waant men zich in het buitenland. De "krentenbossen" trekken veel toeristen, maar de "krentenstruiken" heten eigenlijk anders. De Heidemij mag het weten. Voor mij is de naam

Mekers er onverbrekelijk mee verbonden. Johan Mekers, zaliger nagedachtenis, verdient het.
Kort na de oorlog liep ik wel eens in de bossen van Huize De Voorst met een klas zondagschoolkinderen. Eens organiseerden we samen een soort speurtocht, "vossenjacht" genaamd. De "vos" was Mekers, in zijn huis aan de Almense Binnenweg. Hij was van te voren ingelicht en vond het wel mooi. Sommige van de kinderen zeiden na afloop: "Wat een aardige meneer; we konden gewoon met hem praten".

EXCURSIE BOURTANGE EN TER APEL

J. en G. Heijenk

Op tijd vertrokken we op dinsdag 12 september 2000 met een dubbeldekkerbus vanaf het gemeentehuis in Gorssel naar Bourtange en Ter Apel. Via de A1 ging het richting Dalen, waar we na een prachtige rit heerlijke koffie met gebak kregen. Vandaar ging de reis verder naar Bourtange. In de bus werd reeds uitleg gegeven over de geschiedenis van het vestingstadje en aan de hand van een paar foto's konden we zien wat ons zoal te wachten stond.
Na een wandeling werden we in drie groepen ingedeeld en gingen we onder leiding van een gids de wallen op om het geheel te overzien en ons zo een beeld te vormen hoe men in vroeger tijden stad en land verdedigde. Daarna kregen we een diaserie te zien.
Het werd tijd voor de koffietafel, die rijk voorzien was en met graagte genuttigd werd. Er was nog tijd om het stadje te bekijken voor we weer terugwandelden naar de bus.
Nu ging het verder naar het Kloostermuseum in Ter Apel. In twee groepen werden we rondgeleid door bekwame gidsen. Het is goed dat deze gebouwen worden onderhouden en zo blijven bestaan voor het nageslacht. Na een verfrissing voor eigen rekening ging het weer op Gorssel aan.
Het weer werkte mee, de stemming was goed en we hebben genoten. Terecht werd door de voorzitter hulde gebracht aan de werkgroep excursies en aan de chauffeur, hetgeen door allen werd bekrachtigd met een daverend applaus.

STICHTING STARING INSTITUUT

In 1979 is het Staring Instituut, genoemd naar het bekende Achterhoekse geslacht Staring, in Doetinchem opgericht. Het is het centrum voor het streekeigene in Achterhoek en Liemers.
Hoewel er al veel onderzocht was op het gebied van het streekeigene, was van een systematische werkwijze geen sprake. Het Staring Instituut streeft ernaar amateurs te stimuleren tot onderzoek dat aansluit bij dat van anderen. Uniformiteit bij de opzet van projecten is immers gewenst.
In dit verband moet worden gedacht aan de samenstelling van het Woordenboek van de Achterhoekse en Liemerse Dialecten (WALD). Een dergelijk project kan alleen worden uitgevoerd door een instituut dat sturing en begeleiding geeft. Inmiddels zijn er vijf delen van het woordenboek verschenen met elk een bepaald thema: 't Huus, de Weerld A en B en De Mens A en B. Ook zijn er verschillende plaatselijke dialectwoordenboeken verschenen: Telgen van 't WALD.
In de loop der jaren is aan de doelstelling een verdere invulling gegeven. Momenteel liggen de werkzaamheden van het instituut op het terrein van de documentatie en het verlenen van service. Helaas heeft de politiek bepaald dat onderzoek niet meer gesubsidieerd wordt; daarvoor worden andere (eigen) middelen aangewend.

Documentatie
Vanaf het begin was het de bedoeling om een inventarisatie te maken van alles wat schriftelijk of op andere wijze is vastgelegd op het terrein van het streekeigene. Dit streekeigene beperkt zich niet tot geschiedenis en volkscultuur. Streektaal, natuur en landschap, genealogie etcetera behoren er ook toe.
In de loop der jaren heeft dit geleid tot een omvangrijke bibliotheek met boeken en rapporten, tijdschriften en naslagwerken. Het bestand van boeken en rapporten omvat bijna 10.000 titels. De collectie bevat ook een groot aantal "archieven" van particulieren en verenigingen. Ook manuscripten en ander niet gepubliceerd materiaal maken daarvan deel uit. De hiernaast bestaande Grenslandbibliotheek bevat boeken die voornamelijk betrekking hebben op Westmünsterland.
Een ander deel van de collectie bestaat uit beeldmateriaal: oude films en videobanden, dia's en foto's. Met name de laatste, zo'n 35.000 stuks alsmede ruim 30.000 negatieven, geven een vaak zeer gedetailleerd en gedateerd beeld van de streek. Alle materiaal is voor geïnteresseerden kosteloos te raadplegen.

Dienstverlening
Het Staring Instituut heeft een dienstverlenende taak. Dat houdt in dat aan particulieren, verenigingen en instellingen en aan overheden allerlei inlichtingen worden verstrekt over Achterhoek en Liemers. In voorkomende gevallen wordt de vraagsteller doorverwezen naar een daarvoor meer geëigende instelling en fungeert het instituut dus als "doorgeefluik".
De dienstverlening is zeer divers; zij kan variëren van het geven van adviezen aan verenigingen en particulieren wat betreft hun publicaties, het behulpzaam zijn van scholieren bij het zoeken naar materiaal voor hun scripties tot het meedenken wanneer gemeenten historische namen willen geven aan hun straten of pleinen, om maar enige voorbeelden te noemen.
Ook redacties van kranten en tijdschriften benutten de documentatie van het instituut voor historische achtergronden bij hun artikelen.

Onderzoek en publicaties
Het Staring Instituut wil het onderzoek naar en de studie van het streekeigene stimuleren. De opzet is om werkgroepen te formeren die onder leiding van het instituut onderzoek verrichten, al of niet in nauwe samenwerking met andere instituten als bijvoorbeeld het Nedersaksisch Instituut in Groningen en het Meertens Instituut in Amsterdam. Door het samenspel van de geïnteresseerde amateur en de wetenschappelijk geschoolde leiding van een bepaald project kan een aantrekkelijke wisselwerking ontstaan, die tot een verrassend resultaat leidt.
Het streven is elke studie te laten uitmonden in een verantwoorde publicatie. Bij de totstandkoming daarvan verleent het Staring Instituut steun door deze publicatie zelf te verzorgen dan wel te helpen een publicatie mogelijk te maken.

Enkele projecten
Het is binnen dit bestek niet mogelijk een volledig overzicht te geven van de projecten waar het instituut thans mee bezig is. In de loop der jaren is een groot aantal studies op verschillende terreinen van het streekeigene uitgevoerd. Enkele langlopende projecten zijn bijvoorbeeld het WALD en het onderzoek naar boerderij- en veldnamen. Bij dit laatste onderzoek werd aanvankelijk met het Meertens Instituut samengewerkt.
De werkgroep Dialect en Religie beijvert zich om psalmen en gezangen en bijbelgedeelten in de streektaal te vertalen.

De werkgroep Poparchief Achterhoek-Liemers houdt zich bezig met de inventarisatie van popmuziek zoals die door bands uit de streek in de tweede helft van de twintigste eeuw is gespeeld.
Het instituut geeft een kwartaalblad uit onder de titel "Den Schaorpaol" met tal van lezenswaardige artikelen over het streekeigene.
Het instituut heeft veel boekwerken uitgegeven, die aan het onderstaande adres zijn te verkrijgen.

Het Staring Instituut is gevestigd aan de Grutstraat 31, 7001 BW Doetinchem. Het instituut is van dinsdag tot vrijdag voor het publiek toegankelijk (9.00 – 12.30 en 13.30 – 16.30 uur).
Tel.: 0314-332831; fax: 0314-363387; e-mail: info@staringinstituut.nl; internetadres: www.staringinstituut.nl.

Uit de Ruurlosche courant van maandag 5 oktober 1936

Harfsen 5 Oct. Zaterdag j.l. was het de eerste dag van de opening der jacht op hazen, fazanten, houtsnippen en berkwild.
De herfst stemt vele mensen droevig, vooral als zij de bladeren zien neervallen, want de herfst is snel voorbij, en wordt gevolgd door een lange winter. Voor de jager is dit heel anders, want voor hem is dan een genotvolle tijd aangebroken; voor hem zijn de bruine en roode bladeren een aanwijzing, dat de oogstijd daar is en dat alle wild gejaagd kan worden. Vanaf j.l. Zaterdag is dus de oogst in volle gang en als de voorteekenen ons niet bedriegen, dan zal de oogst, zonder evenwel een groote te zijn, niet ver van het gemiddelde te blijven.
Menig lepelaar en langstaart heeft er Zaterdag het leven bij gelaten, althans men hoorde vanaf den vroegen morgen reeds de schooten knallen.
Jonge hazen, patrijzen en fazanten zagen we nog, die nog tot einde December met rust moeten worden gelaten, ja zelfs fazantenkuikens die de vrijheid absoluut moeten behouden tot een volgend jaar. Overigens kunnen we zeggen, gezien de bevolking der jachtvelden, dat er niets te klagen valt.

DE MARKE RIJSSEL (2)

H.J. Jansen op de Haar

Op ons artikel over de Marke Rijssel in Ons Markenboek, 18e jaargang nr. 4 van oktober 2000 komen Gerrit Verstege en ik nog even terug.
Van verschillende kanten werd gevraagd of we in de toekomst bij het publiceren van een gehouden lezing met dia's de tegenwoordige adressen willen vermelden van de besproken huizen en boerderijen. Niet alle lezers zijn bekend met het besprokene en kunnen vaak bepaalde huizen of boerderijen niet "thuisbrengen" en vragen zich af: "Waarover ging het nu eigenlijk".
Van onze zijde kunnen we deze vraag volkomen onderschrijven, omdat tijdens de lezing dia's van al deze huizen zijn besproken. Het is nu eenmaal niet mogelijk een kleine honderd dia's te publiceren in Ons Markenboek en we raden onze leden dan ook aan zoveel mogelijk zo'n avond van onze vereniging bij te wonen.
Om toch tegemoet te komen aan het verzoek hebben we gemeend ons leven te beteren en we willen dit tonen door het artikel over Het Rijssel aan te vullen met een lijst met namen, waarvan de nummers op het kaartje zijn aangebracht terwijl bovendien de tegenwoordige adressen van de besproken huizen en dergelijke zullen worden vermeld.
De kaart van Het Rijssel bevat echter twee bladen, waarvan er maar één gepubliceerd is. Bovendien was de noordpijl slecht overgekomen, zodat oriëntatie wat moeilijk werd. Men moet de kaart even draaien zodat de IJssel aan uw linkerhand komt te liggen en de grens met Eschede komt dan bovenaan, dus aan de noordzijde. De Pol ligt dan pal in het zuiden. Waar het mogelijk was hebben we wat bijgetekend van blad 2. Een genummerde lijst met 20 namen en adressen geeft u dan een beter inzicht van de percelen die worden bedoeld. Ons excuus voor het hiaat in de publicatie van onze lezing. We hopen hiermede het mankement te hebben verholpen en zullen bij volgende publicaties hiermede rekening houden.

Verklarende lijst:

1. Bovenaan de kaart bij "sectie E" is de grens met de marke Eschede.
2. Bij het pijltje was het brugje op de grens met Eschede. Het brugje ging over de Flierderbeek. Voetpad van Zutphen naar Deventer.

3. De Duizend Vrezen had nog twee namen: Het Simelink en de Sint Hubertusplaats (afgebroken tussen 1855 en 1859).
4. Boonk, Quatre Brasweg 22 (familie Roeterdink). Andere aanduidingen: Boeinck, Booink, Nieuwenhuis, Klein Simelink en uiteindelijk Boonk.
5. Platenkamp, Eesterbrinkweg 7, bij splitsing met de Eefdese Enkweg, thans Plattenkamp.
6. Plaats waar in het verleden 't Norde stond, thans Eefdese Enkweg 6.
7. Bovenkamp, ook wel Leemreise genoemd, vermoedelijk 't Varenholt, thans Mettrayweg 65.
8. Klein Zwavink of IJsselhoeve, thans Valkeweg 6.
9. Konijnenbosch (familie Nijkamp), Mettrayweg 54.
10. 't Rijsselt of Nederlandsch Mettray, Mettrayweg 25.
11. Zwavink, Valkeweg 2.
12. Nijhuis, Valkeweg 4 (familie Hofmeyer).
13. 't Valke, Valkeweg 3 (familie Ter Avest).
14. Eggink, Valkeweg 1 (familie Lubberding).
15. De Pol, thans gemeente Zutphen, ten zuiden van het Twentekanaal.
16. De Huete, thans de Rijsselthoeve (familie Makkink), Nachtegaalstraat 44.
17. De Wolf, Eefdese Enkweg 8 (familie Ter Mul).
18. Hungerkamp, Nachtegaalstraat 39 (familie Regelink).
19. Wassink, Nachtegaalstraat 37 (familie Driessen).
20. Gotink, Nachtegaalstraat 35 (familie Enserink).

Deze laatste vier huizen staan op blad 2 en konden dus niet worden aangegeven op bijgaand kaartje (blad 1.), maar de adressen zijn nu bekend. We hopen dat hiermede de vragen zijn opgelost.

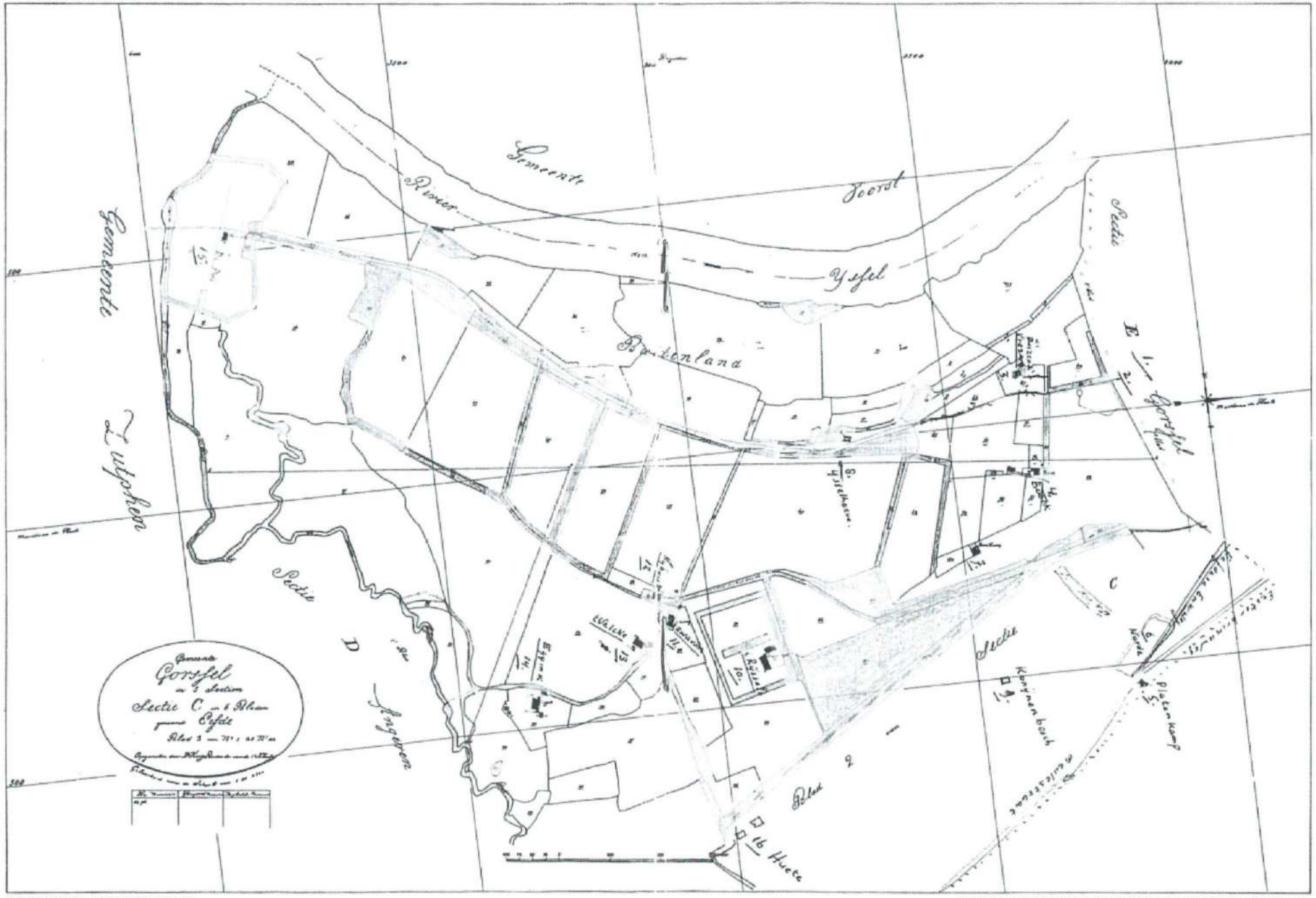

E.M.J. Bouwman Fec. 1985 © STICHTING WERKGROEP KADASTRALE ATLAS GELDERLAND

NOTITIES

Harm Degenhart

44. Boerderij- en veldnamenonderzoek

Op de omslag van het decembernummer 1999 van Den Schaorpaol, kwartaalbericht van het Staring Instituut te Doetinchem, staat vermeld "Boerderij- en veldnamenonderzoek in Achterhoek en Liemers."
De redactie heeft aan deze Den Schaorpaol "het laatste nummer van deze eeuw" als thema meegegeven het woord "kaart" omdat vrijwel alle artikelen een sterk cartografisch karakter hebben.
In het artikel "Jan zien Stuk", boerderij- en veldnamenonderzoek, beschrijft Stef Grit, directeur van het Staring Instituut, de stand van zaken en de toekomst van het boerderij- en veldnamenonderzoek.
Tussen veldnamen en kaarten bestaat verband. Door de invoering van het kadaster nam de betekenis van de veldnamen af. Voor de beschrijving van onroerende zaken was een naam (boerderij- of veldnaam) niet meer nodig. De vermelding van de kadastrale gegevens werd verplicht gesteld. Op kadastrale kaarten konden de percelen opgezocht worden. Voor de overheidsadministratie waren de veldnamen niet meer van belang. De veldnamen werden alleen nog intern gebruikt, dat wil zeggen door de eigenaar en gebruiker van het land.
Voor het in ere houden van de veldnamen en om deze voor uitsterving te behoeden dienen de veldnamen op kaarten te worden vastgelegd.
Grit brengt in herinnering dat in Achterhoek en Liemers in het begin van de jaren tachtig van de twintigste eeuw het onderzoek naar boerderij- en veldnamen is gestart, een initiatief dat niet los is te zien van de oprichting in 1979 van het Staring Instituut en in samenwerking met plaatselijke oudheidkundige verenigingen tot stand kwam.
In de gemeente Gorssel is de Oudheidkundige Vereniging De Elf Marken onmiddellijk na haar oprichting op 27 september 1983 met het veldnamenonderzoek begonnen.
In zijn terugblik en overzicht van de stand van zaken noemt Grit de gemeente Gorssel niet.
De kop van het artikel "Jan zien Stuk" is de naam van een stuk grond in eigendom van- of in gebruik bij een persoon die iedereen

kende als Jan. Jan zien Stuk is een veldnaam. Niet duidelijk is waarom stuk met een hoofdletter is geschreven.
Ter zijde: "het laatste nummer van deze eeuw" moet zijn het laatste nummer van het voorlaatste jaar van deze eeuw. Deze eeuw, de twintigste eeuw, eindigt op 31 december 2000. Op 1 januari 2001 begint de nieuwe eeuw, de 21ste eeuw.
Geheugensteuntje: elke cijferreeks begint met het cijfer 1.
Vergelijk de moderne huisnummering, de straatnaamsgewijze huisnummering. Het eerste huisnummer van een straat is altijd het cijfer 1.

Zie over het Staring Instituut: Notitie 31. Staring Instituut: 15 jaar, OMB 13.01.14 (januari 1995).

45. Veldnamen

Het is een prachtig streven de veldnamen voor uitsterving te behoeden. Maar is hiervoor het op kaarten vastleggen voldoende? Voor het instandhouden van de veldnamen is het nodig dat de namen ook gebruikt worden in het dagelijks leven. Dit kan alleen op vrijwillige basis. Nergens is een registratie of een administratie van veldnamen voorgeschreven. Ook een verplichte vermelding van veldnamen in documenten bestaat niet.
Wellicht ligt hier een taak voor het Staring Instituut en de plaatselijke oudheidkundige verenigingen om in hun tijdschriften de aandacht te vragen voor het gebruik van de veldnamen. Het is een idee de naam te schilderen op het hek of een bord met de naam te plaatsen. Goed voorbeeld doet goed volgen en als er één schaap over de dam is volgen de anderen vanzelf.
Ook zouden bijvoorbeeld notarissen, gemeenten en waterschappen in hun documenten meer aandacht kunnen besteden aan de vermelding van de veldnamen.

Zie ook: Notitie 44. Boerderij- en veldnamenonderzoek.

46. Almen is almende

In 1925 verscheen te Zalt-Bommel, thans geschreven Zaltbommel, bij de N.V. Uitgevers-Maatschappij en Boekhandel voorheen P.M. Wink het boek met als titel "De middeleeuwen" door Ch. Seignobos bewerkt door Jan Romein.

Dit boek is, zoals vermeld op de achterzijde van de titelpagina, een bewerking naar: Ch. Seignobos, Histoire de la civilisation, vol. II: Moyen Age et temps modernes, Paris, 1908; in het Nederlands te vertalen met: Geschiedenis van de beschaving, deel II: Middeleeuwen en moderne tijd, Parijs 1908.
In het "Voorbericht van den Bewerker" meldt Jan Romein dat voor een bewerking het Franse boek het meest in aanmerking komt uit de zich tot een algemeen publiek richtende boeken over de Middeleeuwen.
Romein noemt Ch. Seignobos "den bekenden Franschen historicus" en verstrekt verder geen gegevens over Seignobos.
"Ch." staat voor Charles, zijn derde en laatste voornaam. Charles (officieel Michel Jean Charles) Seignobos (1854-1942) was een Franse historicus, die doceerde aan de Universiteit van Parijs en vele werken schreef over de Franse en Europese geschiedenis en beschaving. Zijn meest op de voorgrond tredend boek is "Histoire politique de l'Europe contemporaine"(1897).
Jan M(arius) Romein (1893-1962) was historicus en hoogleraar aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam, thans genaamd Universiteit van Amsterdam. Hij schreef samen met zijn vrouw Annie Romein-Verschoor (1895-1978) De lage landen bij de zee (1934) en Erflaters van onze beschaving (1938-1940).
In het bewerkte boek, de "Hollandsche uitgave", is opgenomen een bladwijzer, die in de Franse editie ontbreekt, aldus het voorbericht. Het boek bevat geen literatuuropgave.
In de bladwijzer komt voor: "Almende, zie: Meent." Bij "Meent" wordt verwezen naar "10". Deze bladzijde 10 behoort tot paragraaf 2 met als opschrift "De Germanen" in het hoofdstuk I met als opschrift "Van de oudheid naar de middeleeuwen."
Het tekstgedeelte waarin almende en meent voorkomen luidt als volgt:

"Zij leefden òf in alleenstaande òf in tot een dorp vereenigde hofsteden, waar dan één palissade omheen liep. Oorspronkelijk had elke familie van vrijen haar "hoeve". Deze bestond uit huis met tuin, het haar toegewezen, voor ieder gelijke aandeel van het bij het dorp behoorende akkerland en het gebruiksrecht op de uit weide, water, bosch en hei bestaande "almende" of "meent"."

Met "Zij" zijn bedoeld de Germanen die "nòch versterkte steden, nòch groote dorpen" kenden.
Het geciteerde tekstgedeelte is van toepassing op Almen, met uitzondering van de zinsnede "in tot een dorp vereenigde hofsteden, waar dan één palissade omheen liep."

In Almen is men gaan wonen op enige afstand van de rivier de Berkel. Men ging verspreid wonen op alleenstaande boerderijen en niet in een gesloten dorpsvorm rondom de kerk.
In deze bewoning in Almen ligt de verklaring van de plaatsnaam Almen.
Almen is het eerste gedeelte van het uit het Duits afkomstige woord almende, hetgeen betekent meent, gemeenteweide, gemeenschappelijk grondbezit, gemene grond van een marke: de marke Almen. De markegronden waren drooggevallen gronden langs de rivier de Berkel en in gebruik als weiden. Het Duitse woord Alm (meervoud Almen) betekent bergweide, alpenweide.

Romein, Jan, De middeleeuwen door Ch. (Charles) Seignobos bewerkt door Jan Romein naar: Ch. Seignobos, Histoire de la civilisation, vol. II: Moyen Age et temps modernes, Paris, 1908, Zalt-Bommel, 1925, XII en 337 blz.

47. Almen, een Nederlandse en Gelderse plaatsnaam

In 2000, het laatste jaar van de twintigste eeuw, verscheen het boek Nederlandse plaatsnamen. Dit naslagwerk bevat provinciegewijs in alfabetisch-lexicografische volgorde een overzicht van meer dan 4000 plaatsnamen met de verklaring van de naam en de oudste vermelding.
Bij Gelderland wordt voor Almen vermeld:

"Almen (GL) In 1188 Olmen genoemd, naar de boomsoort die ter plaatse groeide."

GL = (provincie) Gelderland.
De verstrekte gegevens zijn erg beknopt, hetgeen ook de opzet van het boek is.
Door de provinciegewijze opzet staan de Gelderse namen bij elkaar, in totaal ruim 500 namen op bijna 43 bladzijden.
Een woordenlijst besluit het boek. Deze lijst geeft een verklaring van ruim 500 woorden die regelmatig in plaatsnamen voorkomen. De woordenlijst is niet alleen van belang voor plaatsnamen maar kan ook nuttige diensten bewijzen voor de verklaring van boerderij- en veldnamen, familienamen en straatnamen. Het boek hoort dan ook thuis in de bibliotheek van Het Richtershuis.
Blijkens het voorwoord is het boek niet bedoeld als een wetenschappelijk werk. Het bevat geen registers. Een opgave van literatuur en bronnen ontbreekt.

Groenedijk, T., Nederlandse plaatsnamen, Hoogeveen, 2000, 350 blz., ISBN 90-76113-815.

48. Dochteren, naamsverklaring en oudste vermelding

De betekenis van Dochteren, in het afschrift Kreynck van het omstreeks 1650 opgestelde verpondingskohier (=belastingregister) geschreven als Duchteren, in Groot Dochteren en Klein Dochteren, is niet bekend, aldus de algemene opvatting.
In deze duisternis is in het zicht van de eenentwintigste eeuw enig licht gekomen met de verschijning in 2000 van het boek "Nederlandse plaatsnamen" van Groenedijk, waarin de plaatsnamen provinciegewijs in alfabetisch-lexicografische volgorde worden genoemd.
Dit boek, blijkens het voorwoord niet bedoeld als een wetenschappelijk naslagwerk, vermeldt onder Gelderland:

"Groot Dochteren (GL) De oudste naam Thuchterde, die dateert uit 1207, zou mogelijk in verband gebracht kunnen worden met het Friese "tjuch", plaats waar men veeteelt bedrijft. Het voorvoegsel "groot" is ter onderscheiding van het zuidelijker gelegen Klein Dochteren."

Bij "Klein Dochteren (GL)" is vermeld: "Zie Groot Dochteren."
GL = (provincie) Gelderland.
Bij de plaatsnamen in de provincie Friesland komt "het Friese "tjuch"" niet voor. Tjuch komt voor in de provincie Groningen en wel in de naam van de plaats Tjuchem gelegen in de gemeente Slochteren.
Het naslagwerk van Groenedijk vermeldt onder Groningen:

"Tjuchem (Gr) De meest waarschijnlijke verklaring voor de naam is "hem", woonplaats waar men veeteelt bedrijft, waar men "tiegt.""

Gr = (provincie) Groningen.
Het in het geciteerde tussen aanhalingsteken geplaatst hem zal hetzelfde zijn als heem, heim.

De opzet van het boek is de verklaring van de naam en de oudste vermelding erg beknopt te houden.

De grens tussen Groot Dochteren en Klein Dochteren is de rivier de Berkel. Klein Dochteren ligt ten zuiden van de Berkel en Groot Dochteren ten noorden, met elkaar verbonden door de Boevinkbrug. Vroeger twee marken, die later zijn samengevoegd tot de mark Groot en Klein Dochteren.

Of de verklaring van Groenedijk de juiste is kan betwijfeld worden. Zoals Almen niet een boomnaam (olm, olmen) is maar ziet op gemeenschappelijk grondbezit, gemene grond van een marke, zo betekent Dochteren niet een plaats waar men veeteelt bedrijft maar een gemeenschappelijk grondbezit, gemene grond van een marke, oorspronkelijk in twee delen, twee marken.

Zie ook: Notitie 47. Almen, een Nederlandse en Gelderse plaatsnaam.

Uit de Ruurlosche courant van 19 februari 1936

Harfsen 19 Februari

Ontwateringen

Schreven wij voor eenige dagen over het nut der ontwatering in de Harfsensche Broeklanden, thans hebben wij onze schreden gewend naar een complex laag gelegen weilanden, bekend onder den naam van "De Koekoeksweilanden" pl. 15 minuten ten Zuiden van den aloude uitspanning "De drie Kieviten".
Deze weilanden liggen zeer laag met een slechte afwatering. Door de uitgraving erts een 50 jaar geleden, zijn deze gronden daardoor nog op een lager niveau gekomen. Het "Dommerbeekje" kan het overtollige water in regenperioden niet verwerken.
Thans is men bezig dit beekje geheel uit te diepen en te verbreeden (bovenwijdte pl. 5 meter), zoodat hierdoor heel wat water kan loopen.
Hiermee bereikt men dat bovengenoemde weilanden droog komen te liggen en men van wateroverlast geen nadeel meer zal ondervinden.
Dat de grondeigenaren in allerlei opzichten hiermede dan ook gebaat zijn, behoeft geen nader betoog.

GEVELSTENEN (1)

Werkgroep genealogie

In de gemeente Gorssel komen veel gevelstenen voor, heel vaak boven de achterdeuren van een boerderij. Ook vindt men ze wel in de voorgevels van huizen, meestal dicht naast de hoofdingang. Gevelstenen zijn voorzien van een jaartal en de initialen van het echtpaar, dat daar destijds woonde of ging wonen.
Genealogisch gezien zijn zulke gevelstenen van groot belang; men zou ze kunnen zien als een groet van voorbije generaties aan het nageslacht! Onze werkgroep heeft dan ook het plan opgevat om in Ons Markenboek regelmatig aandacht aan deze stenen te gaan schenken en roept daarbij ook de hulp van onze leden/lezers in. Als u op uw erf een of meer van dergelijke stenen heeft, laat het ons dan weten! Zelf gemaakte foto's en eigen vergaarde kennis omtrent de betekenis van de initialen en het jaartal op zo'n steen worden zeer op prijs gesteld, maar ook een berichtje in de trant van: "Ik heb zo'n steen, maar ik weet er niets van" is welkom. In dat geval hebben wij de fotograaf en de genealogische speurders in huis!
Wij beginnen de reeks met een foto van het Oude Markvoort, Wikkemaatsweg 3 in Kring van Dorth, met een close-up van de korfboog van de onderschoer (de tekst op de steen is wat aangedikt). De letters RJR en JvS staan voor Reind Jan Reilink en Jenneken van Schooten. Laatstgenoemde werd op 18 februari 1866 op Markvoort geboren als dochter van Aaldert Jan van Schooten en Frederika Holterman en overleed daar op 11 februari 1913. Reind Jan (geboren in Bathmen op 11 januari 1863 en overleden op 29 februari 1928) trouwde eind 1884 met Jenneken en kreeg de verantwoording voor de boerderij na het overlijden van zijn schoonvader op 3 januari 1896. Het jaartal 1900 zal betrekking hebben op de afronding van een verbouwing in dat jaar. Nu nog woont de familie Reilink op deze boerderij.
Op de detailfoto is trouwens nog een gevelsteen te zien: rechts boven in de onderschoer. Deze steen draagt de tekst WWvS JR 1853 en verwijst naar Wessel Waanders van Schooten en Jenneken Roeberts, genoemd in het artikel "Boerderij en genealogie Markvoort" in Ons Markenboek, 18e jaargang nr. 1, januari 2000.
Adres werkgroep genealogie: H.A. Klein Ovink, Wittendijk 6, 7216 PL Kring van Dorth.

BEGRAAFPLAATSEN IN DE GEMEENTE GORSSEL (5)

H.J. Jansen op de Haar

In het artikel in Ons Markenboek, 18e jaargang nr. 4 van oktober 2000 over de begraafplaatsen zijn we geëindigd met de benoeming van de twee reeds aanwezige doodgravers, namelijk de onderwijzers A. Willems en W. van der Meij, respectievelijk werkzaam te Almen en te Gorssel.
We komen in deze aflevering hierop nog nader terug, omdat de Gorsselse onderwijzer in 1830 met pensioen ging wegens toenemende doofheid en hij bij zijn benoeming als grafdelver reeds 67 jaren oud was.
Alvorens dit te doen willen we eerst nagaan hoe het er met de beide begraafplaatsen voor stond in het voorjaar van 1829.
Zoals we uit onze vorige publicaties weten, waren op dat moment de gronden beschikbaar, maar bevonden deze zich nog in hun maagdelijke staat van heide en bos.
Er moest dus een aanbesteding volgen om een en ander gereed te maken als begraafplaats. In Harfsen was er echter geen aanbesteding nodig omdat de markerichter bij de aanbieding van deze plek tevens had toegezegd, dat het markebestuur zou zorgdragen voor de oplevering en het geheel voor rekening zou nemen van de kas van de marke Harfsen. Aanbesteding liep dus via de marke. Op 23 april 1829 kreeg de burgemeester bericht dat op 21 april de aanbesteding had plaats gevonden. We vonden echter nog een ongedateerde brief van de markerichter, gericht aan het gemeentebestuur, luidende als volgt:

"Naar ik vernomen heb, zal er zoodra er slechts eenige mogelijkheid bestaat om op de Almensche begraafplaats te begraven, het kerkhof gesloten worden; mijns inziens zal wel dadelijk op het zuidoostelijk gedeelte van het Nieuwe Kerkhof kunnen begraven worden en zou men dan naarmate er sterfgevallen plaats hebben, aldaar successievelijk de grafsteden kunnen aanwijzen en onze wensch is, dat de gewaarde plaatsen in Harfsen zullen krijgen: 1,5 grafstede van 18 meter in het vierkant en de ongewaarden van 9 meter in het vierkant. De gewaarde plaatsen van Almen kunnen niet meer dan 12 meter pretenderen. De mark is niet voornemens om het hekken of rikwerk te bekostigen, omdat de bewoners van Harfsen ook in de begraafplaats van Gorssel moeten bijdragen; wanneer dit zoo niet was, dan hadden wij alles bekostigd. (Was getekend Van Rappard, markerichter.)"

Hieruit blijkt weer dat men in Harfsen niet van plan was op te draaien voor de kosten van de Gorsselse begraafplaats, terwijl bovendien de gewaarden uit Harfsen meer grafruimte kregen dan die van Almen. Verder moesten alle inwoners van Gorssel, Epse, Eefde en Almen f. 1,- legeskosten betalen voor het beschrijven van de grafrechten. Die van Harfsen werden hiervan vrijgesteld.
In tegenstelling tot Harfsen-Almen moest Gorssel wél een aanbesteding houden. Dat gebeurde op 19 maart 1829, des namiddags om 2 uur bij het erve Het Gier (boerderij naast de begraafplaats, thans van de familie Groot Koerkamp). Het was een onderhandse aanbesteding en het karwei werd aangenomen door Harmanus Pasman uit Eefde voor het bedrag van f. 380,-. Wat moest hij hiervoor doen? Voor zover nodig de grond ontginnen en gelijk maken, de sloten graven en van zoden een aarde wal of singel opzetten. Hij klaarde het karwei in ruim zes weken en hij zal zeker wel hulp van anderen hebben gehad. Op 5 mei 1829 kon aan Gedeputeerde Staten te Arnhem worden meegedeeld, dat de grondwerkzaamheden aan de begraafplaats te Gorssel waren opgeleverd. Het was echter ook wel nodig dat er schot kwam in de werkzaamheden, want op 10 maart had de Staatsraad-Districts Commissaris te Lochem geschreven dat de oude kerkhoven te Gorssel en Almen na 1 juni 1829 niet meer gebruikt mochten worden. Men moest zorgen dat men de nieuwe begraafplaatsen vóór die datum gereed had.
Ondanks de goede bedoelingen kwamen de vroede vaderen in tijdnood, want op 26 juni 1829 schreef eerdergenoemde Districts-Commissaris dat niet voldaan was aan de sluiting op 1 juni. Op 3 juni werd echter pas van Gedeputeerde Staten bericht ontvangen dat de nodige zuinigheid bij de uitgaven ten behoeve van de aan te leggen begraafplaatsen werd geautoriseerd (goedgevonden).
Het gemeentebestuur zag zich geplaatst voor hoge kosten. In de eerste plaats de aankoop van de gronden in Gorssel, de aanbesteding van f. 380,-, de kosten van het hekwerk langs de steenweg, waarvan de vervaardiging met de leverancier van de materialen buiten een aanbesteding werd gehouden en aan een deskundige werd toevertrouwd. Het plantsoen kon niet worden aangelegd. Dit moest naar een beter jaargetijde worden verschoven.
Vandaar dat het gemeentebestuur in haar raad van 11 juni 1829 kon besluiten tot het "omringen" van de nieuw aangelegde begraafplaatsen en deze "afsluiting" werd als volgt vastgelegd: "Een sloot ter breedte van vier meter (men schreef toen nog ellen, doch het waren meters) en een singel ter breedte van drie meter, vijf paden verhoogd boven het plein der graven plaatsen, voorts dient

te Gorssel in een rasterwerk te worden voorzien, voor zoverre dezelven langs den steenweg schiet, zullende wijders langs of over deze singels eene heg geplaatst worden."
In deze vergadering van 11 juni werden tevens de doodgravers benoemd. De sollicitatiebrief van Willem van der Meij was gedateerd 10 juni. Hij en zijn collega uit Almen hadden schijnbaar maar één dag tijd gekregen om te solliciteren.
Nu we weer terugzijn bij de grafdelvers willen we nog even terugkomen op de benoemde Willem van der Meij, die ten tijde van deze benoeming al 67 jaren telde. Pas in 1830 vroeg hij wegens doofheid zijn pensioen aan. Op 4 augustus 1830 werd in zijn plaats benoemd de onderwijzer J.H. Westendorp. We hadden inmiddels al aangenomen dat het ambt van grafdelver ook door Westendorp was overgenomen, maar we vonden in de stukken dat Willem van der Meij op 29 oktober 1834 ontslag werd verleend per 1 januari 1835 tot grafdelver. In zijn plaats werd benoemd J.H. Westendorp, ook met ingang van 1 januari 1835. We zochten naar een verklaring voor de periode van 1830 tot 1834: waarom werd Westendorp pas vijf jaar na zijn benoeming als onderwijzer benoemd als grafdelver? Bij zijn benoeming was Westendorp sergeant-majoor bij de Schutterij en hij werd direct na zijn benoeming gemobiliseerd bij de schutters in verband met de moeilijkheden die waren ontstaan met België. In 1831 vond de "Tiendaagse Veldtocht" plaats. Ondanks het feit dat dit wapenfeit door ons land werd gewonnen, bleven de Schutters onder de wapenen en keerden pas in de tweede helft van 1834 terug naar huis. Ook Westendorp kwam als luitenant van de Schutterij naar Gorssel en ruilde zijn wapens in voor pen en potlood in de Gorsselse school. Hij werd dus op 1 januari 1835 grafdelver en bleef dit tot 15 januari 1851. Op die datum werden onderwijzers ontheven van hun ambt als grafdelver en werd in Gorssel benoemd de heer Gerrit Willem Peters. In Almen/Harfsen werd in 1848 A. Willems gepensioneerd en in zijn plaats kwam Teunis van Lohuizen, die eveneens op 15 januari 1851 werd opgevolgd door Jan Meijer te Harfsen. Vanaf dat moment zijn de onderwijzers geen doodgraver meer geweest. Thans is er maar één grafdelver voor beide begraafplaatsen. Of deze in de naaste toekomst wordt vervangen door een robot of een computer ligt nog in de schoot van de toekomst verborgen. Of zullen in die tijd toch weer onderwijskrachten worden ingezet?
Uiteindelijk kon burgemeester De Vuller op 27 juni 1829 aan de Staatsraad-Districts Commissaris te Lochem meedelen dat het oude kerkhof te Gorssel op genoemde datum was gesloten en dat op 1 augustus 1829 ook het oude kerkhof te Almen gesloten zou

worden, maar wel twee maanden later dan de voorgeschreven datum, namelijk 1 juni 1829.
Toch bleven er nog vragen. Zo werd aan Gedeputeerde Staten gevraagd aan wie de administratie van de begraafplaatsen moest worden opgedragen, die tot de sluitingsdatum van het oude kerkhof in handen was van de kerkvoogdij te Gorssel en te Almen. Op 31 augustus 1829 krijgt men antwoord op deze vraag en wordt medegedeeld dat de kerkelijke administratie bij de opening van de nieuwe begraafplaats is vervallen en vanaf die datum dient gevoerd te worden door het plaatselijk gemeentebestuur, dat belast is met het toezicht en de administratie overeenkomstig de bestaande verordeningen.
Men had nu nog niet voldaan aan een wettelijk voorschrift dat inhield dat de begraafplaats moest worden afgesloten met een muur. Gelukkig kwam het bericht, gedateerd 10 oktober 1829, waarbij verschillende gemeenten, waaronder Gorssel en dus beide begraafplaatsen, werden gedispenseerd van deze verplichting. In Gorssel werd in 1871 deze muur, grenzend aan de straatweg, gebouwd door de metselaar Rood uit Eefde.
In de raadsvergadering van maart 1831 werd mededeling gedaan, dat de begraafplaats te Harfsen te laag was aangelegd en dat dit alsnog moest worden verholpen. Het gemeentebestuur dacht dat de kosten hiervan wel betaald zouden worden door de markegenoten van Harfsen, doch deze stuurden de rekening aan de gemeente. Zo werd betaald aan H. Welbergen een bedrag van f. 295,- en aan G.B. van der Meij uit Gorssel f. 45,- voor het leveren van zoden en het houden van het opzicht.
In de raadsvergadering van 18 maart 1835 werd, gezien het besluit van Gedeputeerde Staten van 10 december 1834 nr. 18, besloten Burgemeester en Assessoren te autoriseren om, nadat door de bouwmeester D. Lijsen te Zutphen een bestek van het plan nr. 1 zal zijn opgemaakt voor het op te richten gebouwtje op de begraafplaats van Harfsen, "de uitvoering van hetzelve uit de hand aan één der timmerlieden binnen deze gemeente aan te besteden". Op 24 juli 1835 vond deze aanbesteding plaats en werd het werk voor het bedrag van f. 183,50 gegund aan W.H. ter Meulen, timmerman te Almen. Hij was de laagste inschrijver van de vijf gegadigden, namelijk B. Menkveld met f. 234,-, E. Lijzen met f. 237,-, H. Schoenmaker met f. 289,- en H. Tuitert met f. 295,-. Het gebouwtje werd op 31 oktober 1835 opgeleverd volgens bestek en tekening van de bouwmeester D. Lijzen, die persoonlijk voor deze oplevering tekende.

Een aandachtig lezer zal zich nu onmiddellijk afvragen wanneer op de begraafplaats van Gorssel een gebouwtje werd neergezet? Tot op dit moment hebben we echter vergeefs gezocht naar een besluit over de bouw van zo'n huisje te Gorssel. Geen enkel besluit hierover is tot nu toe ontdekt, terwijl we vanaf 1829 alle financiële stukken tot en met 1842 hebben nagezocht zonder resultaat. Toch zullen we in de toekomst wel een afrekening vinden van deze bouw, want we kunnen niet aannemen dat een grote uitgave zou zijn gedaan zonder dat er een besluit van het gemeentebestuur aan is voorafgegaan.
Mogelijk kunnen we dit vermelden in een volgende aflevering over dit onderwerp in Ons Markenboek.

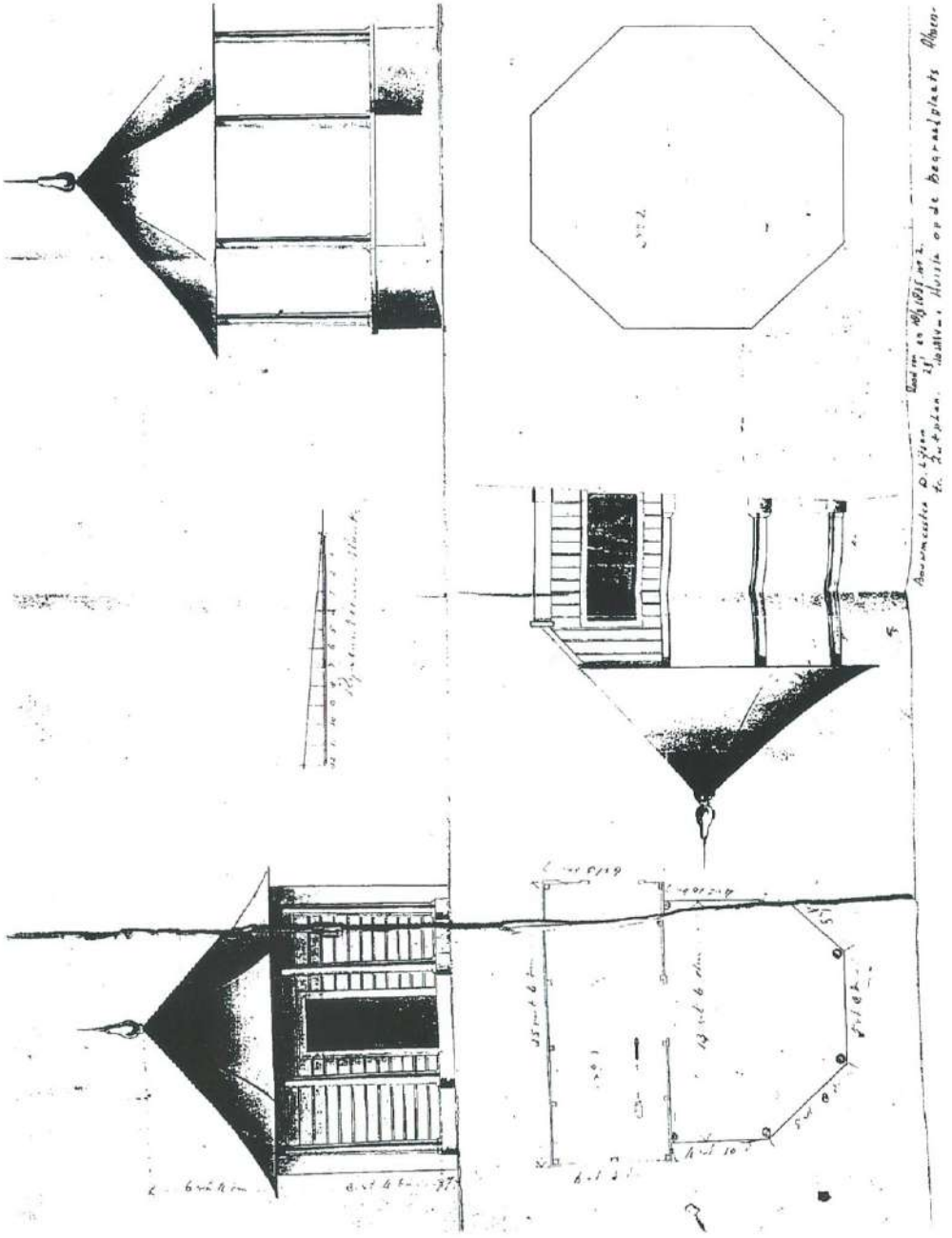

SPONSORS VAN DE ELF MARKEN

Almen:
HCR De Hoofdige Boer, Dorpsstraat 38
Installatiebedrijf F. Pladdet, Dorpsstraat 24

Eefde:
Bouwbedrijf Nijenhuis Menkveld, Mettrayweg 30
Makelaarskantoor B.W. ten Dam, Rustoordlaan 39

Epse:
Aannemersbedrijf H. Hietbrink, Epserenk 26

Gorssel:
ABN AMRO bank N.V.
Gemeente Gorssel
Kantoorboekhandel Bechtle, Hoofdstraat 40
Rabobank Berkel-IJssel
Welkoop H.H. Berndsen, Molenweg 38
Verzekeringsadviseur De Boei, Elfuursweg 3a
HCR De Roskam, Hoofdstraat 26
Kamphuis & Visser Bouwcoördinatie Arch., Molenweg 32

Harfsen:
Café Buitenlust, Lochemseweg 132
Foto Wim Wichers, Lochemseweg 94
Garage Henk Slettenhaar, Lochemseweg 161c
Installatiebedrijf Jan ten Have, Lochemseweg 96
Lubberding BV Harfsen, fabrikant van Gerjak voortenten en Tago vouwwagens, Reeverweg 6a

Joppe:
Hertenfarm "De Langekamp", Joppelaan 116

Inlichtingen over sponsoring bij de penningmeester.

Het lidmaatschap loopt van 1 januari - 31 december.
Opzeggen van het lidmaatschap dient te geschieden vóór 1 december.

De contributie bedraagt f. 30,-- per jaar per gezin. Hiervoor heeft men vrije toegang tot de vergaderingen, lezing- en dia-avonden. Tevens wordt elk kwartaal Ons Markenboek gratis toegezonden. De leden buiten de gemeente betalen hiervoor f 5,-- extra als bijdrage in de portokosten.
Betaling van contributie, bijdragen of giften kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank "Berkel-IJssel".
Voor contributiebetaling wordt voorkeur gegeven aan een machtiging of een acceptgirokaart.

Publicatie of overname van artikelen uit Ons Markenboek is alleen toegestaan met toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Kopij te zenden aan één van de leden der redactiecommissie, indien mogelijk op diskette (WP.5.1) met drie uitgewerkte teksten.

Het verenigingsgebouw Het Richtershuis, Hulstweg 4 te Harfsen, is op dinsdagmiddag geopend van twee tot vier uur. De tweede dinsdag van de maand kan men hier terecht voor bibliotheek en genealogie.
Het gemeente-archief is alleen op maandag geopend.

Adviseur : J. Eefting, archivaris gemeente Gorssel
Postbus 19, 7213 ZG Gorssel, tel 0575 498989

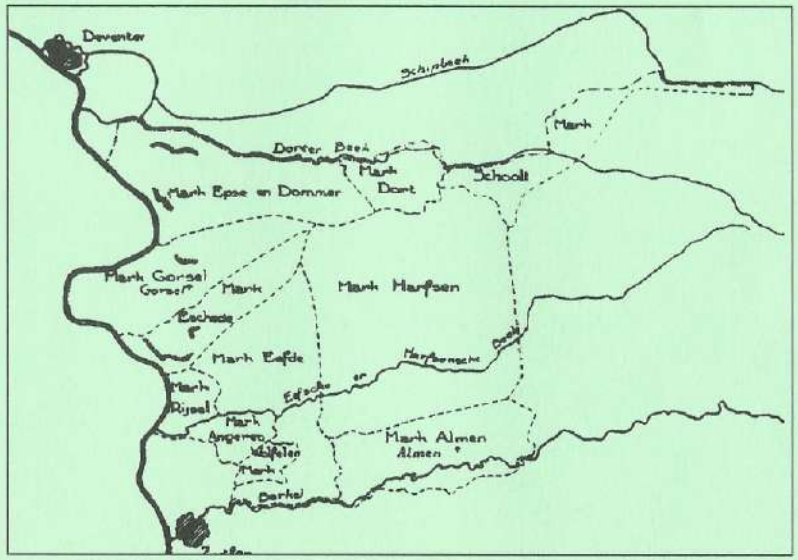

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel